

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Interview: Vrouwelijke ondernemers in de achttiende-eeuwse Kaapkolonie. Interview met promovenda Leontine Hulzink

Auteur: Lieve Ettes

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 40.3, pp. 222-225.

© 2018 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

VROUWELIJKE ONDERNEMERS IN DE ACHTTTIENDE-EEUWSE KAAPKOLONIE

Interview met promovenda Leontine Hulzink

Lieve Ettes

Historici plaatsen vrouwen, wat betreft eer en reputatie, immer nog in de seksuele en private sfeer, waar sociale mobiliteit geen rol speelt. De rechtspositie van vrouwen in de provincie Holland ten tijde van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden stond echter in verband met een relatief hoge sociale mobiliteit. Uit primaire bronnen zoals reisverslagen en rechtsbronnen blijkt dat Hollandse vrouwen ook in de Kaapkolonie buiten deze private sfeer traden en zelfs een belangrijke rol konden spelen in het publieke domein. Vanuit dit uitgangspunt onderzoekt Leontine Hulzink, buitenpromovenda aan de Universiteit Leiden, in haar proefschrift *Female honour and dishonour in 18th century Cape Town* hoe deze vrouwen meer *agency* voor zichzelf creëerden terwijl hun eer en reputatie op het spel stonden, en trekt ze een vergelijking tussen de provincie Holland en de Kaapkolonie.

Hulzinks onderzoek kreeg voor het eerst vorm in 2011, toen zij als universitair docent verbonden was aan de University of Cape Town. 'Ik had het daar heel erg naar m'n zin, maar vanwege mijn visum was het erg lastig voor de universiteit om me fulltime in dienst te nemen. Als "oplossing" ben ik daarom aan mijn PhD begonnen. Ik heb hier drie jaar op rij een international *scholarship* voor aangevraagd en ook toegewezen gekregen.' Samen met haar afdelingshoofd heeft Hulzink toentertijd het *Cape Town Repository Archive* bezocht, waar heel veel VOC-materiaal lag dat niet in databases opgenomen was. 'Vanwege de taalbarrière werden deze bronnen vrijwel niet gebruikt voor historisch onderzoek. Er was een aantal professoren dat zichzelf wel Nederlands had geleerd, maar ook voor hen bleef het lastig. Ik kwam als *native speaker* dus als geroepen.' Hoewel er al wel onderzoek naar mannelijke eer en reputatie in de achttiende-eeuwse Kaapkolonie gedaan werd, werd er nog heel weinig onderzoek naar vrouwelijke eer en reputatie verricht. 'Ik ben me dus, aan de hand van rechtsbronnen, gaan focussen op hoe vrouwen zich binnen dit rechtssysteem bewogen. Hoe creëerden zij kansen om enigszins ongeschonden uit een rechtszaak te komen waarin ze werden beticht

van bijvoorbeeld prostitutie of overspel? Hoe gingen zij om met een rechtssysteem waar ze überhaupt al een punt achter stonden op mannen?’

Door het gebruik van ongeveer dertig civiele en vijftien criminele rechtszaken als primair bronmateriaal, gebruikt Hulzink ander materiaal dan andere onderzoeken naar soortgelijke onderwerpen. De verschillende rechtszaken overlappen elkaar regelmatig, met terugkerende thema's. Doordat de VOC het Hollandse rechtssysteem en de kerk naar de Kaapkolonie had getransporteerd, was de gereformeerde kerk ook in de Kaapkolonie de gezaghebbende kerk, inclusief haar zeer strenge morele code. Prostitutie en overspel vielen buiten deze morele norm, vandaar dat we deze rechtszaken vaak terug zien terugkomen. ‘De Kaapkolonie bestond omstreeks 1750 uit slechts zo'n 17.000 mensen. Binnen deze kleine gemeenschap werd veel geroddeld, en deze geruchten zie je weer vaak terugkomen in getuigenverklaringen.

Het is dus interessant om te bestuderen hoe zo'n koloniale gemeenschap waarin iedereen elkaar kent precies werkt. Welke rol speelde religie hier precies in en in hoeverre diende de VOC als een *transferral* tussen de Republiek en de Kaapkolonie?’

Uit deze bronnen blijkt ook dat het traditionele onderscheid tussen mannen die zich in de publieke sfeer begeven en vrouwen die uitsluitend in de private, huiselijke sfeer bewegen, niet altijd juist is. Hulzink richt zich vooral op dit fenomeen: wanneer betraden vrouwelijke *freeburgers* de publieke sfeer? ‘Een goed voorbeeld hiervan zijn weduwes. Met name jonge weduwes hadden over het algemeen een goede economische positie en konden zichzelf goed onderhouden. Daarnaast genoten ze ook een behoorlijke vrijheid, doordat ze niet meer werden gerepresenteerd door een man en tegelijkertijd ook niet de schade en schande van een scheiding kenden. Zo is er een weduwe die als ondernemer aan de slag ging in de alcoholpacht en hier ontzettend rijk van werd.’ Een belangrijk verschil is of het om (seksueel) gedrag binnen een huwelijk ging of om vrouwen die al enigszins, of volkomen, onafhankelijk stonden van een man. Binnen een huwelijk woog alles wat volgens de kerkelijke, sociale moraal de norm zou moeten zijn, veel zwaarder mee. ‘Hier lag een beetje de scheidslijn. Wanneer het om bijvoorbeeld overspel ging, was de vrouw vaak in het nadeel. Ook was een slechte reputatie voor een vrouw veel funester dan voor een man. Daarnaast liep een vrouw veel gemakkelijker zo'n slechte reputatie op.’ Voor een minderjarige

Leontine Hulzink

vrouw, dat wil zeggen een vrouw onder de 25, was dit overigens nog lastiger. Zij hadden namelijk nóg minder sociale mobiliteit en vrijheid.

Na een korte onderbreking heeft Hulzink haar onderzoek aan de Universiteit Leiden, onder supervisie van Robert Ross en copromotor Manon van der Heijden, voortgezet. 'Manon van der Heijden is onder andere bezig met het vergelijken van criminele rechtszaken in Leiden en Amsterdam. Haar soortgelijke kennis over de Republiek is dus erg handig bij de vergelijking die ik maak tussen de Republiek en de Kaapkolonie.' Onderzoek naar eer en reputatie in de koloniale context begint pas de laatste jaren op te komen, terwijl het juist interessant is om te kijken hoe deze sociale mechanismes werken binnen een gemeenschap waarin alles opnieuw wordt uitgevonden. Worden geïmplementeerde sociale instituten en morele gedragscodes belangrijker en strenger binnen een kleine gemeenschap waarin de sociale controle groter is, of worden deze juist losser? In contemporaine reisverhalen lijkt het alsof Hollandse vrouwen in de Kaapkolonie veel meer vrijheid kenden dan in de Republiek zelf. De vraag of dit ook echt zo is, wordt hopelijk beantwoord als Hulzink klaar is. 'Wat in elk geval buiten kijf staat, is hoe bijzonder het is hoe het Hollandse rechtssysteem is geïmplementeerd in de Kaapkolonie. Dat is ontzettend efficiënt gedaan. Daarom vind ik het idee in hoeverre de VOC gediend heeft in het overdragen van de reeds bestaande kennis naar een koloniale samenleving ook zo interessant. Het huidige Zuid-Afrikaanse rechtssysteem is hier zelfs nog steeds op gebaseerd.'